

V tomto souboru jsou ve stručné podobě vypracované základní pojmy (z obecné psychopatologie), jejichž znalost budete potřebovat ke zkoušce.

Na tvorbě textu spolupracovaly studentky Jana Špačková a Lenka Švecová (kterým tímto ještě jednou děkuji:)

Současně ovšem bude vhodné, když budete při studiu čerpat z více zdrojů (což platí, samozřejmě, obecně:)

Doporučuji např. tento vynikající odkaz: <http://www.lf1.cuni.cz/zfisar/psychiatrie/>

konkrétně položku: **Obecná psychopatologie** (popř. i některé z dalších),

kromě toho je samozřejmě žádoucí při studiu sáhnout i po některých z doporučených publikací.

Stručná charakteristika vybraných pojmů z obecné psychopatologie

Psychopatologie obecná = charakteristika poruch jednotlivých psychických funkcí, zkoumání a třídění příčiny duševních chorob. Zabývá se obecnou psychopatologickou teorií (např.: biologická, behaviorální, psychodynamická atp.).

Psychopatologie speciální = jednotlivé duševní onemocnění (nosologické jednotky).

Psychiatrie = lékařský obor. Diagnostika, terapie (léčba např.: farmakoterapií, psychoterapií), rehabilitace eventuelně resocializace duševních chorob.

Patopsychologie = o chorobných stavech a úchylných průběhu duševních pochodů.

Etiologie = nauka o příčinách vzniku nemoci, původu onemocnění.

Etiopatogeneze = soubor příčin a mechanismů vedoucích ke vzniku nemoci.

Kritéria normality osobnosti:

- **normativní** = vzhledem k celku – k pomyslné normě – statistické kritérium
- **nenormativní** = myšlenkově zajímavější kritéria, vedou k uvažování o psychickém zdraví/nemoci.

Psychická porucha = velice široký pojem, do něhož lze zahrnout všechny etapy duševních nemocí, stavů, anomálií dočasných i trvalých, odchylek a reakcí (patologické i nepatologické). Psychickou poruchou může být „jen“ krátký neurotický stav jako reakce např.: na stěhování, stejně tak ovšem např.: anorexie.

Přechodné jevy mezi poruchou a normou = normou je duševní zdraví, optimální stav (statistické údaje toho, co je normální) seberealizace, způsob existence v optimálních podmínkách. Abnormalita je odchylka od normy. Posuzování normality, schopnost adaptace daného jedince. Jednotlivé posouzení jedince se můžeme různými ústavami lišit. Vnímání normality je hodně subjektivní.

Symptom = je určitý příznak (projev, znak, známka) nemoci. Každá choroba má určité symptomy.

Symptom specifický = charakteristický pro určitou chorobu. Např.: bludy a pravé halucinace u psychotického onemocnění, porucha vnímání vlastního těla u mentální anorexie atp.

Symptom nespecifický = vyskytuje se u řady nemocí. Např.: únava či bolest hlavy.

Symptom objektivní = ten, který lze získat pozorováním (popř. vyšetřením).

Symptom subjektivní = to, co o sobě člověk vypovídá (tyto symptomy lze zjistit např. rozhovorem).

Syndrom = seskupení příznaků, které tvoří důležitou charakteristiku konkrétního onemocnění v klinických obrazech chorob. Např.: depresivní syndrom je typické depresivní triádou: abnormální, těžko odklonitelný smutek + snížené tempo myšlení + zpomalené psychomotorické tempo.

Nosologická jednotka = duševní choroba se svými syndromy, charakteristickým klinickým obrazem, etiologií, patogenezí (určitou charakteristikou původu a průběhu) a s prognózou. Ne každý chorobný psychický projev u konkrétního člověka je nosologická jednotka. Např.: tzv. toxická psychóza po požití halucinogenu má sice symptomy stejné jako jsou u některých konkrétních psychotických onemocnění (např. paranoidní schizofrenie), ale nejde o nosologickou jednotku.

Nosologie = nauka o třídění nemocí.

Polyetiologie = více příčin dané nemoci.

Okruhy etiologických faktorů:

- **endogenní** = vycházející z dědičnosti, genetického základu a formování tělesných a psychických

funkcí v průběhu života

- **organické** = přímé či nepřímé trvalé poškození mozku (poranění mozku, cévní onemocnění mozku)
- **psychogenní** = individuální prožívání a reakce na stres a životní cesty
- **sociogenní** = nepříznivé podmínky sociálního prostředí (sociálně psychologické hledisko)

Biologický model nemoci = hledání poruchy těla jako příčiny nemoci.

Psychologicko-sociologický model nemoci = vychází z psychoanalýzy a nemoci jako sociálního jevu, změně v chování individua a s ní související odezva okolí.

Deprivace = dlouhodobý nedostatek tělesných a psychických potřeb.

Stres = zátěž, napětí, tlak, ke kterému dochází při vystavení organismu mimořádným podmínkám.

Psychotrauma = náhlý i dlouhodobý zážitek subjektivně negativní situace.

Frustrace = stav při závažném neuspokojení lidských potřeb, zklamání, zmaření touhy.

Patogenní sociální klima v rodině = v rodině nefunguje vše, tak jak má, dochází k patologickým vlivům, (např.: nenajití vztahu k dítěti, otec alkoholik, matka bez práce, zneužívání dětí ...)

Vlastnosti vědomí:

- **vigilita** = bdění
- **lucidita** = jasnost vědomí
- **idiognosie** = jáství

Somnolence = snížená bdělost, ospalost, chorobná dřímota.

Sopor = porucha vědomí, středně těžká forma bezvědomí.

Koma = těžká forma ztráty vědomí.

Amence = porucha vědomí projevující se neschopností orientovat se.

Delirium = zmatenost s halucinacemi, blouznění.

Obnubilace = ztráta vědomí, mdloba, bezvědomí.

Zvláštní projevy vnímání:

- **eidetismus** = schopnost vybavit si již viděné, vizuální představy
- **paobrazy** = optické klamy, stopa zrakového vjemu, která po několik vteřin zůstává na sítnici.
- **pareidolie** = dotváření nezřetelných podnětů ve smysluplné obrazy pomocí fantazie.

Psychogenní hluchota eventuelně slepota = výpad funkce po psychotraumatisujících zážitcích (vzácně).

Zvýšená a snížená vnímavost = přecitlivělost, pomalé reakce.

Iluze = vidina, přelud, mylná představa.

Halucinace = vidina, přelud, blouznění.

Pseudohalucinace = nepravé halucinace, velmi živé představy, na nichž člověk netrvá.

Iluze x halucinace = porucha lidského vnímání x vjemy bez reálného podkladu.

Iluze pravé x nepravé = reálný děs a hrůza x pochybuji, připouští omyl.

Imperativní halucinace = hlasy, které mohou přikazovat.

Intrapsychické halucinace = někdo nemocnému dává nebo naopak bere z mozku myšlenky.

Halucinace x blud = vidina, přelud, blouznění x chorobné, nezvratné přesvědčení neodpovídající realitě.

Vlastnosti pozornosti:

- **tenacita** = schopnost a dovednost udržet pozornost vytrvale na určité dění či objekty
- **koncentrace** = soustředění
- **vigilita** = pohyblivost
- **kapacita** = schopnosti vnímat události a jevy, které se kolem nás odehrávají
- **selektivita** = výběrovost, schopnost a dovednost vybrat si (detekovat) ze shluků jevů nebo aktivit jev nebo činnost, mající v dané situaci prioritní význam

Hyperprosexie = zvýšená pozornost na úkor jejího rozdělování a pohyblivosti, přehnané sebezpozorování.

Hypoprosexie = snížená pozornost, redukováná schopnost soustředění pozornosti.

Aprosexie = neschopnost koncentrace pozornosti a soustředění myšlenek.

Hypermnézie = nadměrná schopnost zapamatování si a reprodukce.

Hypomnézie = snížená schopnost zapamatování si nebo snížení některých složek paměti.

Amnézie = celková nebo částečná ztráta paměti způsobená úrazem nebo nemocí.

Amnézie retrográdní = neschopnost vybavit si poznatky a zážitky uchované před vznikem amnézie.

Amnézie ostrůvkovitá = částečná amnézie související s úrazem.

Paramnézie = vzpomínání na události, které se nestaly.

Konfabulace = smyšlenka, chorobná obrazotvornost.

Vzpomínkový klam = neskutečná událost se ve vzpomínce jeví jako skutečná.

Konfabulace x vzpomínkový klam = vymyšlení si x neslučitelnost s realitou.

Pseudologia fantastica = bájeví lhavost, konfabulace, smyšlenky nerozlišující fantazii a realitu, chování typické pro histriony a hysteriky.

Bradypsychismus = celkové zpomalení tempa řeči, myšlení a duševní činnosti.

Tachypsychismus = zrychlené myšlení, rychlost řeči nemusí stačit rychlosti mluvení.

Záraz myšlení (blok) = náhlý záraz řetězce myšlenek, třeba i uprostřed věty („myšlenková deprivace“).

Myšlení:

- **magické** = fantazijní, mýtické, pověřivé, symbolizující, blízké víře v nadpřirozené bytosti
- **tangenciální** = odpovědi se k otázce nevztahují, souvisí pouze nepřímo (jeden o voze druhý o koze)
- **zabíhavé** = hlavní myšlenka či řeč je přerušována a vedlejšími nepodstatnými myšlenkami, slovy
- **ulpívavé** = setrvávání na jedné myšlence, představě
- **katatymní** = myšlení zkreslené emocemi

Neologismy = nová slova, novotvary.

Perseverace = utkvělost, ulpívání, nutkavé setrvávání a znovuvybavování dojmů, opakování slov.

Nevýpravné myšlení = člověk se stále točí okolo jedné myšlenky.

Inkohherentní myšlení = nesouvislé, nepřiléhavé, roztržité, bez logického systému a řádu, slovní salát.

Slovní salát = může naznačovat jistá onemocnění mozku.

Pseudofilosofování = zabývání se neřešitelnými nebo obtížnými problémy (nekonečno, převtělování,...).
Někdy u schizofrenie, někdy jako povahový rys.

Obsedantní myšlení = vtíravé, nutkavé myšlenky, kterých se člověk nemůže zbavit, často spojené s nutkavým jednáním.

Blud = chorobné a nevývrtné přesvědčení neodpovídající realitě, svědčící o poruše celé osobnosti.

Bludy depresivní:

- **autoakuzační** = sebeobviňování za různá neštěstí atp.
- **mikromanické** = nízké sebevědomí
- **hypochondrické** = přesvědčení daného jedince, že trpí nějakou chorobou - většinou nevléčitelnou
- **ruinační** = přesvědčení o totálním zchudnutí
- **insuficienční** = přesvědčení o vlastní neschopnosti

Bludy expanzivní:

- **vynálezecké** = pacient je přesvědčen, že sestrojil či vymyslel mimořádný vynález
- **reformátorské** = přesvědčení o tom, že daný jedinec provede významné změny ve společnosti
- **religiózní** = související s náboženstvím
- **extrapotenční** = přesvědčení o svých mimořádných schopnostech
- **erotomanické** = přesvědčení o neodolatelnosti pro druhé pohlaví
- **megalomanické** = přesvědčení o zvláštním významu vlastní osobnosti

Bludy paranoidní:

- **persekuční** = přesvědčení o pronásledování a ohrožení vlastní osoby
- **žárlivecké** = přesvědčení o nevěře partnera
- **erotomanické** = přesvědčení o neodolatelnosti pro druhé pohlaví

Mentální retardace = opoždění rozumového vývoje projevující se asi u 3% populace.

- **lehká** = IQ 50-69, mentální věk v dospělosti 9-12 let, mírně snížená kognitivní schopnosti, dovednosti a sociální způsobilost (debilita)
- **středně těžká** = IQ 35 - 49, mentální věk v dospělosti 6 - 9 roků, snížené kognitivní schopnosti a dovednosti, opožděný vývoj řeči a snížená sociální způsobilost (imbecilita)
- **těžká** = IQ 20 - 34, mentální věk v dospělosti 3 - 6 let, nízké kognitivní schopnosti a dovednosti, vážné opoždění vývoje řeči a často i motoriky, značné snížení sociální způsobilosti, eretické nebo torpidní chování
- **hluboká** = IQ pod 20, mentální věk i v dospělosti méně než tři roky, extrémně snížené kognitivní

schopnosti a dovednosti, řeč nerozvinutá, sociální nezpůsobilost, časté omezení mobility až imobilita, nutnost neustálého dohledu a péče (idiocie)

Retardace x demence = opožďování, zaostávání x degenerativní oslabení rozumových schopností.

Parciální demence = nerovnoměrně postižené psychické funkce (paměť-kritičnost-soudnost-abstrakce,...).

Difúzní demence = alzheimerovské a parkinsonské změny, bludy, halucinace, špatná pozornost a bdělost, deliria krátkého trvání, svalová rigidita, poruchy chůze, porucha řeči a myšlení,...

Presenilní demence = postihuje mladší osoby, mnozí tvrdí, že manifestace demence závisí více na biologickém než numerickém věku.

Senilní demence = důsledek patologických změn způsobených stárnutím.

Afektivita = citovost, emotivní stránka člověka.

Emotivita = citovost, emocionalita, míra citové vzrušivosti a reaktivity, častost a síla emoční odezvy.

Afektivní labilita = výrazná nestálost v citových projevech projevující se častou změnou nálad.

Afektivní tenacita = schopnost uchovat zaměření afektu na dlouhou dobu na jeden objekt.

Afekt = neodpovídající přehnaná reakce, vzrušení, citové rozrušení.

Patický afekt = chorobně přehnaná afektivní reakce na nepříjemné podněty, která je provázená bouřlivými motorickými výboji, poruchami vědomí s následnou amnezií na vyvrcholení afektu.

Afektivní útlum = odložení afektivní reakce, nastává po nadlimitním emocionálním podnětu, zprvu reakce adekvátně, bez emočního doprovodu, který je odsunut až pomine nebezpečí.

Nálada: emocionální stav, který závisí na určitém časovém sledu zážitků a povaze menší intenzita (delší trvání x afekt - větší intenzita a kratší trvání)

- **depresivní** = smutek, lítost, ztráta perspektivy, bezvýchodnost, plačtivost, výčitky, autoakuzace (sebeobviňování), zpomalená psychomotorika, zpomalené myšlení, pomalejší a chudší verbální projev, sebevražedné myšlenky, anhedonie (neschopnost radovat se), pocity insuficience (nedostačivosti), nechutenství, poruchy spánku, tzv. ranní pesima (endogenní), ve večerních hodinách potíže s usínáním (neurotické)
- **apatická** = netečnost
- **anxiozní** = v popředí úzkostná nálada, masivní, vystupňovaná úzkost
- **manická** = neúměrně veselá, zvýšená efektivita, zvýšená motorika, sebevědomí, výbavnost
- **euforická** = dobrá, spokojená, slovíčkaření, není zde výraznější motorická činnost, spíše pasivní
- **extatická** = nálada vystupňovaná v pozitivním smyslu, bez přehnané motoriky (pocity blaha, štěstí)
- **dysforická** = rozlada, podrážděnost, nevlídnost, zvýšená citlivost, mírnější forma rezonance
- **morózní** = nevrlá, mrzutá, bručounská, rozlada
- **rezonantní** = nevraživost, arogance, zvýšené sebevědomí, přechod mezi kladnou a zápornou

Afektivní inadekvátnost = emoční nepřiměřenost (pohřeb-smích, veselá situace – pláč).

Averze = nechut, odpor.

Strach x úzkost = emoce, vznikající jako reakce na hrozící nebezpečí doprovázené např.: zblednutím, které má jedince připravit na útěk, únik nebo obranu x složitá kombinace emocí, zahrnující strach, zlé předtuchy a obavy často doprovázené např.: bušením srdce.

Fobie = úzkostná porucha charakterizovaná chorobným, bezdůvodným strachem z věcí nebo situací.

Postižený si nesmyslný strach plně uvědomuje, ale není schopen ho vlastní vůlí potlačit. Fobie má svůj objekt, na který je vázána a podle kterého je také pojmenována.

- **nozofobie** = chorobný strach z nemocí
- **klaustrofobie** = chorobný strach z pobytu v uzavřených prostorách
- **agorafobie** = chorobný strach z otevřeného prostoru, prostranství nebo z davu
- **aichmofobie** = chorobný strach z ostrých předmětů
- **zoofobie** = chorobný strach před zvířaty

Poruchy vyšších citů:

- **sociální tupost** = snížená schopnost či totální neschopnost citového kontaktu
- **asociálnost** = snížené společenské cítění jedince
- **antisociálnost** = chování a prožívání zaměřené proti daným společenským normám, např. násilí
- **emoční depravace** = citové strádání

Emoční ambivalence = současné prožívání rozporných, kladných i záporných pocitů a emocí vůči věcem,

podnětům a osobám (např. sympatie a antipatie, lásky a nenávisti).

Pud obživný = akty hledání, získávání a příjmu potravy. Poruchy:

- **anorexie** = nechutenství, následkem např.: stavu trávicího systému, celkového onemocnění (běžné virózy, otravy, selhání ledvin, rube atd.) nebo mohou být vyvolány některými léky
- **bulimie** = záchvatovitě přejídání ve snaze tomuto čelit úmyslným vyvrhováním potravy, vyvoláváním průjmu, užíváním anorektik či jiných látek k hubnutí se snahou, aby postižený netloustl. Léčí se pomocí psychoterapie.

Pud sebezáchovy = spojen s potřebou přežít, vyhnout se bolesti nebo bolest snášet. Poruchy:

- **sebevražda** = akt vědomého a úmyslného ukončení vlastního života
- **rozšířená** = má jednoznačně patologický podklad. Jde o případ, kdy duševně nemocný pod vlivem depresivního prožívání či imperativních halucinací spáchá sebevraždu a vezme s sebou ještě někoho ze svých blízkých osob
- **bilanční** = postižený dojde k závěru, že jeho stávající situace je pro další život neúnosná (např.: sebezastřelení vojáků po prohrané bitvě apod.)
- **demonstrativní** = vědomé řešení nějaké situace
- **automutilace** = sebepoškození, záměrné a opakované ubližování si ve snaze vypořádat se s nepříjemnými duševními stavy. Projevuje se zraňováním vlastního těla a je signálem vážného psychického problému, jenž postižený nedokáže zvládnout jinak

Pud pohlavní = sexuální touha, která vyvěrá z podvědomí a je zaměřená na dosahování slasti.

Sexuální deviace (aberrace) = odchylka od normálního stavu. Typy:

- **poruchy sexuální identifikace** = poruchy pohlavní identity
 - transsexualismus = cítí se být někým jiným - operace, homosexualita
 - transvestitismus = dvojí role
 - porucha pohlavní identity v dětství
 - jiné poruchy pohlavní identity
- **odchylné způsoby sexuálního ukájení:**
 - fetišismus = erotický zájem je zaměřen pouze na určitý zástupný symbol sexuálního partnera
 - fetišistický transvestitismus = převlékání a masturbace
 - exhibicionismus = obnažování genitálu na veřejnosti
 - voyeurismus = tajné sledování apetovaného objektu při intimních aktivitách
 - pedofilie = sexuální orientace na prepubertální dětské objekty
 - sadomasochismus = záliba v násilí (sadismus), patologická sexuální agresivita (masochismus)

Hypobulie = porucha schopnosti jednat cílevědomě a uvědoměle, nedostatek pevné vůle.

Abulie = nerozhodnost, nedostatek vůle.

Impulzivní jednání = bez předchozí racionální a volní rozvahy, činy motivované pouze pudy, osobními potřebami, afekty, emocemi a city, a to převážně podvědomě, instinktivně

- **dipsomanie** = občasná chorobná nutkání k několikadennímu pití alkoholu až do stavu otravy kvartální pijáctví
- **dromomanie** = chorobná toulavost, nutkavé útoky z domova
- **kleptomanie** = chorobný sklon k drobným krádežím
- **pyromanie** = chorobná záliba v ohni, sklon ke žhářství
- **erotomanie** = nadměrné až chorobné vystupňování sexuálních pudů, pohlavní apetence

Obsedantní jednání = vtíravé myšlenky, které se projevují náhle a nezávisle na vůli postiženého, který se jim často nedokáže bránit. Obvykle jde o myšlenkové nápady (např.: hudební obsese, kdy se stále vtírá určitá melodie) nebo o nutkání k jednání.

Zkratkové jednání = jedinec dosahuje cíle zbrkle, nevhodným způsobem (např.: aby nebylo vyučování, zapálím školu).

Katatonní jednání = jako např. vzrušenost, negativismus, mutismus a stupor.

Manýrování = karikování a přehrávání běžné činnosti (např.: pohyby, grimasy).